

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELEME GEZİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE SOCIAL STUDIES COURSE CURRICULUM IN TERMS OF FIELD TRIPS

Yılmaz DEMİR

Dr.

Kilis Bilim ve Sanat Merkezi

ylmzdmr1983@gmail.com

Orcid No: 0000-0001-5477-1300

Geliř Tarihi/Received:

03/12/2021

Kabul Tarihi/Accepted:

20/11/2022

e-Yayım/e-Printed:

30/12/2022

Özgün Araştırma Makalesi/ Original Research Article

Kaynakça Bilgisi: Demir, Y. (2022). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının inceleme gezileri açısından değerlendirilmesi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 146-173

Citation Information: Demir, Y. (2022). Evaluation of the social studies course curriculum in terms of field trips. *Journal of Research in Informal Environments*, 7(1), 146-173

ÖZ

Bu araştırmada 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların inceleme gezileri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasına göre tasarlanan araştırmada durum çalışmalarında sıklıkla yer verilen doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi yapılırken uzman görüşüne başvurulmuştur. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Uzman görüşüne başvurularak veri kaynağı analiz edilmiş, frekans şeklinde kodlar oluşturulmuş ve oluşturulan frekanslar tablolarla sunulmuştur. Araştırma bulgularına göre inceleme gezileriyle ilişkili en çok kazanımın bulunduğu sınıf düzeyinin dördüncü ve beşinci sınıf düzeyindeki kazanımlar olduğu; inceleme gezileriyle ilişkili bulunan ve uzmanların üzerinde en çok uzlaştıkları kazanımların bulunduğu öğrenme alanının ise beşinci sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanı olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma sonunda başta dördüncü ve beşinci sınıf düzeyindeki sosyal bilgiler dersi olmak üzere her sınıf düzeyinde inceleme gezileriyle etkili biçimde kazandırılacak kazanım ve öğrenme alanları belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul dışı öğretim; inceleme gezileri; sosyal bilgiler; öğretim programı.

ABSTRACT

In this research, it is aimed to examine the achievements in the 2018 social studies curriculum in terms of field trips. The research was designed according to the case study, which is one of the qualitative research designs. In the research, document analysis, which is frequently used in case studies, was conducted. In the research, document analysis was carried out by referring to the expert opinion. While deciding which document will be the data source according to the purpose of the research, the 2018 social studies curriculum data source was determined by using the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods. Then, the data source was analyzed by referring to the expert opinion, the codes were created in the form of frequencies and the generated frequencies were presented in tables. As a result of the research, it was determined that the most achievements related to the field trips were the achievements at the fourth and fifth grade levels. In the study, it was concluded that the learning area associated with the field trips and the learning area on which the experts agreed the most was the fifth grade "Culture and Heritage" learning area. In the study, it was concluded that according to the social studies teachers who attended the sixth and seventh grade social studies classes, both the class teachers who took the social studies course in the fourth grade and the social studies teachers who took the social studies course in the fifth grade, they could take their students on field trips.

Keywords: Out-of-school teaching; field trips; social studies; curriculum.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler, bireylerin “hem toplumsal var oluşunu gerçekleştirmek hem de kendisine, yaşadığı topluma, ülkeye ve Dünya’ya karşı sorumluluk sahibi olmasına yardımcı olmak için toplumsal hayatla ilgili kendi ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda milli ve evrensel değerleri temel alan bilgi, beceri, değer ve tutumların” (MEB, 2018: 8) kazandırılmasının amaçlandığı bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanı, “toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler” (Sönmez, 2005: 455) olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi incelendiğinde “sosyal bilgiler adıyla ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulması Fransız Marquis De Condorcet tarafından düşünülmüşse de bu derse ilk olarak 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin eğitim programlarında yer verilmiştir” (Bilgili, 2018). Türkiye’de ise ilk kez 1960’lı yılların sonlarında bir ders olarak ve disiplinlerarası bir program yaklaşımı sosyal bilgiler dersi benimsenmiştir.

Ulusal alanda sosyal bilgiler dersi öğretim programları incelendiğinde 1926 yılında “coğrafya”, “tarih”, “yurttaşlık bilgisi” dersleriyle başlayan ve 1968 yılından itibaren “sosyal bilgiler dersi” adıyla okutulan bu dersin temel felsefesinin, amacının, içeriğinin, öğretim yöntem ve tekniklerinin 2004 yılına kadar pek değişmediği görülmektedir (Çatak, 2015). Ancak yerim birinci yüzyılın başarısından itibaren bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler hem toplumsal ihtiyaçları hem de bireysel beklentileri değiştirdiği; dolayısıyla öğretim programlarının da bu süreçten etkilenerek yenileşme ve değişim sürecine kapıldıkları görülmektedir (Sözen ve Ada, 2018). Nitekim 2004 yılında sosyal bilgiler dersi öğretim programını da kapsayacak şekilde Türkiye’de kapsamlı bir program değişikliğine gidilmiştir (Çatak, 2015).

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımının benimsendiği 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında birtakım değişiklikler yapılmış (MEB, 2005), program hedef temelli bir sistemden kazanım temelli bir sisteme evrilmiştir. 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programıyla birlikte öğrenci öğrenme öğretme sürecinin merkezine alınmış ve öğretmene bilgiyi aktaran değil bilgiye ulaşmada öğrenene rehberlik etme misyonu verilmiştir. 2005 öncesi öğretim programında ders kitabına bağımlı, direkt bilgi aktarımı söz konusu olduğu ve ezberin öne çıktığı bir yapıdan öğrenci merkezli aktif öğrenmeye geçilmiştir. Öğretim programıyla öğretmenlerden benzeşim (simülasyon) programları, CD-ROM, çoklu ortam (multimedya), film, fotoğraf, genel ağ, harita, hipermedya gibi farklı yaklaşımlardan faydalanarak aktif öğrenmeyi ön plana çıkarmaları istenmiştir (Bilgili, 2018; Özdemir, 2015; Sönmez, 2010; Yazıcı ve Koca, 2015).

2017 yılına gelindiğinde özellikle “bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan” (MEB, 2018: 3) etkilediğinden ulusal düzeyde yeniden öğretim programında bir değişikliğine gidilmiştir. Ancak 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programında (MEB, 2017) ilk bakışta önemli değişikliklerin olduğu dikkat çekse de 2005 sosyal bilgiler öğretim programının birçok özelliğinin büyük çoğunlukta korunduğu gözlenmektedir. Nitekim öğretim programının yapılandırmacı yapısı, aktif öğrenme özelliği, kazanım temelli modeli, öğrenci merkezli oluşu gibi birçok temel özelliği korunduğu görülmüştür (Sözen ve Ada, 2018). Taslak halindeki 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerinde çok küçük değişiklikler yapılarak 2018 yılında 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) adıyla uygulanmaya konulmuştur.

Alanyazın incelendiğinde araştırmacılar tarafından gerek 2005 gerekse 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çeşitli yönleriyle incelendiği görülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel anlamda değerlendirildiği (Arslan ve Demirel, 2007; Doğanay, 2008; Ersoy, 2009; Gömleksiz ve Bulut, 2006; Gürel, 2017; Öztürk ve Kafadar, 2020); programa yönelik görüşlerin alındığı (Akdağ 2009; Alabaş ve Kamer, 2007; Algan, 2008; Ayten, 2006; Çakmak, Kaçar ve Arıkan, 2017; Doğanay ve Sarı, 2008; Ersoy ve Kaya, 2009; Kabapınar ve Ataman, 2010; Kaymakçı ve Ata, 2012; Keçe ve Merey, 2011; Koçoğlu ve Aydın, 2017; Tarman, Ergül ve Eryıldız, 2012; Taş ve Kıroğlu, 2018; Yapıcı ve Demirdelen, 2007; Yıldız ve Kılıç, 2018); programların birbiriyle karşılaştırılmalı olarak irdelendiği (Çoban ve Akşit, 2018; Sözen ve Ada, 2018; Tay, 2017), programdaki kazanımların vatandaşlık ve insan hakları (Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu, 2013) ile sürdürülebilir kalkınma (Oğuz Hacat ve Demir, 2019) açısından değerlendirildiği; programın disiplinlerarası (Turan, 2019) ve meslek bilinci yapısının incelendiği (Uygun, Arıbaş ve Karalı, 2018) ve değerler eğitimi açısından irdelendiği (Balcı ve Yelken, 2013; Evin ve Kafadar, 2004; Kafadar, Öztürk ve Katılmış, 2018; Keskin, 2008; Yalar, 2010) çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersi öğretim programının kazanımlarının inceleme gezileri açısından incelendiği herhangi bir çalışmaya ulaşılmamıştır.

Kuşkusuz sosyal bilgiler eğitiminde öğrencilerin bilgilerinin kalıcılığını sağlaması, derse yönelik tutum ve motivasyonlarını artırması, kültürel mirasa yönelik farkındalıklarını sağlaması ve akademik başarılarını artırması bakımından oldukça önemli bir yere sahip olan inceleme gezileri (Demir, 2021) bu dersin daha heyecan verici ve eğlenceli olması açısından da (Kayalı, 2003; Ocak, Kuş ve Küçükilhan, 2013; Tortop ve Özek, 2013; Tutkun vd., 2019) önemlidir.

Ancak çeşitli çalışmalar; zaman baskısı, ulaşım sorunu, ekonomik ve bürokratik zorluklar gibi nedenlerle az sayıda öğretmenin bu tür faaliyetleri tercih ettiğini ortaya koymaktadır (Atayeter ve Tozkoparan, 2014; Atayeter ve Tozkoparan, 2016; Carrier, 2009; Çetin, Kuş ve Karatekin, 2010; Ersoy ve Kaya, 2009; Karakaş Özü, 2010; Mazman, 2007; Orion ve Hofstein, 1994; Orion vd., 1997; Öztürk ve Baysal, 1999; Simmons, 1998; Tatar ve Bağrıyanık, 2012). Buna karşın sosyal bilgiler öğretimi başta olmak üzere müze gezisi (Coşkun, 2014; Demir, 2015; Dinç, 2017; Filiz, 2010; Güleç ve Alkış, 2003; Güngör, 2016; Karakaya, 2015; Kısa, 2012; Meydan ve Akkuş, 2014; Yorulmaz, 2016) ve “alan gezisi, bilimsel alan gezisi, inceleme gezisi, gezi gözlem” (Açıkgöz, 2006; Ay, 2015; Çetin ve Metin, 2013; Çulha, 2006; Demir, 2021; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Kenna ve Russell, 2015; Koca, 2014; Özkan, 2009; Sitali Mubanga1, Lukonga1 ve Denuga, 2018; Şan, 2016; Taylor, Morris ve Cordeau Young, 1997; Tozkoparan, 2013) gibi farklı başlıklar altında inceleme gezileriyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak daha önceden de ifade edildiği gibi 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının kazanımlarının inceleme gezileri açısından incelenmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla mevcut araştırmanın bu özelliğiyle alana önemli katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretim programındaki kazanımların inceleme gezileri açısından değerlendirilmesi ve ilgili kazanımların belirlenmesi, inceleme gezilerinin uygulayıcıları için yol gösterici olması bakımından da önemlidir. Bu bağlamda mevcut araştırmanın problem durumu “2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki dört, beş, altı ve yedinci sınıf kazanımlardan hangileri inceleme gezileriyle ilişkilidir?” şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasına göre tasarlanmıştır. Durum çalışması “bir veya birkaç durumu kendi sınırları içinde (ortam, zaman vb.) bütüncül olarak analiz etme” (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 75) şeklinde tanımlanabilir. Durum; birey, grup, kurum, kültür, program, bölge, mahalle, ulus ve devletler olabileceği gibi aynı zamanda bir programdaki önemli olaylar olarak belirtilen bir şey de olabilir (Patton, 2014). Bu çalışmada ise 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) bir durum olarak değerlendirilmiş ve programdaki kazanımlar inceleme gezileriyle ilişkili olma ekseninde irdelenmiştir.

Örneklem/Veri Kaynağı

Durum çalışmalarında veriler; görüşmeler, odak grup, gözlemler ve doküman analizi gibi çok boyutlu veri toplama teknikleri kullanılarak toplanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Mevcut çalışmada ise uzman görüşüne başvurulmuş doküman analizi yapılmış ve böylece veriler elde

edilmiştir. Araştırmanın amacına göre hangi dokümanın veri kaynağı olacağına karar verirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak (Creswell, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2016) veri kaynağı belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmada güncel 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) veri kaynağı olarak belirlenmiştir. 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının (MEB, 2018) veri kaynağı olarak belirlenmesinde, programın güncel yani son program olması etkili olmuştur. 2018 sosyal bilgiler ders programına <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden ulaşılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların inceleme gezileriyle ilişkili olup olmadığını belirlemek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlar belirlenirken ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda uzmanların inceleme gezileriyle ilişkili çalışmalarının olması veya öğrencileri en az bir kez inceleme gezilerine götürme deneyimine sahip olması ölçüt olarak alınmıştır. Uzmanlara ait bazı demografik özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Uzmanlara ilişkin demografik özellikler

	Cinsiyet	Unvan	Mesleki deneyim
1	Kadın	Prof. Dr.	20-30
2	Erkek	Doç. Dr.	20-30
3	Erkek	Dr.	10-20
4	Erkek	Dr.	10-20
5	Kadın	Öğretmen	20-30
6	Kadın	Öğretmen	1-10
7	Erkek	Öğretmen	10-20
8	Erkek	Öğretmen	20-30
9	Erkek	Öğretmen	10-20
10	Erkek	Öğretmen	20-30

Bu araştırmada sadece öğretim programındaki kazanımlar incelendiğinden öncelikle dokümandaki kazanımlar kodlanacak şekilde (inceleme gezileriyle ilişkili olup olmadığı şeklinde) Excel 365 programına aktarılmıştır. Ardından mevcut araştırmada uzmanlarla tek tek ve yüz yüze görüşülerek 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki (MEB, 2018) kazanımlar inceleme gezileriyle ilişkili ve ilişkili olmayanlar şeklinde kodlanmıştır. Daha sonra tüm uzananlardan elde edilen veriler bir dosyada bir araya getirilmiştir. Bu aşamada ulaşılan kodlar ilgili kategoriler altında bir araya getirilerek tablolar şeklinde sunulmuş, betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Nicel olarak ulaşılan sonuçların yoğunluğunu belirlemek için ise frekans (f) kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki 131 kazanıma, inceleme gezileriyle ilişkili olup olmama özelliğine göre uygun kategoriler altında yer verilmiştir.

İnceleme Gezileriyle İlişkili Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarına Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) dördüncü sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Bu öğrenme alanındaki *“bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır”* ve *“kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar”* şeklindeki kazanımlar, uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili kazanımlar olarak en çok değerlendirilen kazanımlar olmuştur. “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki *“resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur”* ve *“yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar”* kazanımları ise herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır. *“Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar”* kazanımı ise iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunan dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi “Birey ve Toplum” öğrenme alanı kazanımlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Birey ve Toplum	“Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”	-
	“Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.”	-
	“Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.”	4
	“Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.”	4
	“Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.”	2

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların tümü en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda *“Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar”* ve *“Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele’nin önemini kavrar”* kazanımları birer uzman tarafından *“Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır”* kazanımı ise iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu öğrenme alanında inceleme gezileriyle en çok ilişkili bulunan kazanım ise *“Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir”* şeklindeki kazanımdır (Tablo 3).

Tablo 3

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Kültür ve Miras	“Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.”	1
	“Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.”	6
	“Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.”	2
	“Milli Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Milli Mücadele’nin önemini kavrar.”	1

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında toplam altı kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların tümü en az iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder”, “Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır” ve “Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımları uzmanların yarısından fazlası tarafından inceleme gezilerine uygun kazanımlar olarak değerlendirilmiştir. Bu kazanımlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.”	5
	“Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.”	4
	“Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.”	10
	“Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.”	6
	“Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”	6
	“Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.”	2

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki toplam beş kazanımdan dördü inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda “Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır” kazanımı hiçbir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamışken “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” ve “Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır” kazanımları birer, “Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır” kazanımı iki ve “Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır” kazanımı ise üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.”	2
	“Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır.”	-
	“Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.”	3
	“Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.”	1
	“Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.”	1

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan üçü uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken ikisi ilişkili bulunmamıştır. Buna göre “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” kazanımı bir, “Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler” kazanımı iki ve “Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır” kazanımı ise altı uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 6). Ayrıca Tablo 6’ya göre inceleme gezileriyle en çok ilişkili bulunan kazanım ikinci kazanım olmuştur.

Tablo 6

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.”	-
	“Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.”	6
	“Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.”	2
	“Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.”	-
	“Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.”	1

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunurken bu kazanımlardan ikisi uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda öğrenme alanındaki “Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir” kazanımı bir, “Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımı ise iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Ayrıca bu öğrenme alanında hiçbir kazanım uzmanların yarısından fazlası tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır (Tablo 7).

Tablo 7

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Etkin Vatandaşlık	“Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.”	-
	“Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.”	-
	“Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.”	1
	“Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.”	2

Sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımın tamamı ikişer öğretmen tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Öte yandan bu öğrenme alanındaki hiçbir kazanım uzmanların yarısı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır. Uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunan dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı kazanımları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

İnceleme gezileriyle ilişkili dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi küresel bağlantılar öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Küresel Bağlantılar	“Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	2
	“Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.”	2
	“Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.”	2
	“Farklı kültürlerle saygı gösterir.”	2

İnceleme Gezileriyle İlişkili Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarına Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) incelendiğinde beşinci sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunmaktadır. Bu öğrenme alanındaki kazanımların tümü en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “*Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder*”, “*Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır*” ve “*Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir*” kazanımları birer uzman, “*Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar*” kazanımı ise beş uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu öğrenme alanında sadece bir kazanım uzmanların yarısı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 9).

Tablo 9		
<i>İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi birey ve toplum öğrenme alanı kazanımları</i>		
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Birey ve Toplum	“Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.”	1
	“Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.”	5
	“Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.”	1
	“Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.”	1

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan toplam beş kazanımın tümü en az iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu öğrenme alanındaki “*Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder*” kazanımı iki, “*Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler*” kazanımı dört ve “*Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir*” kazanımı ise altı uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. “*Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder*” ve “*Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır*” kazanımları ise tüm uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 10).

Tablo 10		
<i>İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanı kazanımları</i>		
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Kültür ve Miras	“Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.”	10
	“Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.”	10
	“Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.”	4
	“Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.”	2
	“Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.”	6

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki toplam beş kazanımın tümü en az üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda “*Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar*” kazanımı üç uzman ve “*Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar*” kazanımı ise dört uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. “*Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar*”, “*Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve*

yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir” ve “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” kazanımları ise beşer uzman tarafından diğer bir ifadeyle uzmanların yarısı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 11).

Tablo 11		
<i>İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı kazanımları</i>		
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.”	4
	“Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.”	5
	“Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.”	5
	“Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.”	5
	“Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.”	3

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmakta olup bu kazanımlardan sadece “Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar” kazanımı bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu öğrenme alanında bulunan diğer kazanımlar ise herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır (Tablo 12).

Tablo 12		
<i>İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı kazanımları</i>		
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.”	-
	“Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.”	-
	“Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.”	1
	“Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.”	-
	“Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.”	-

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında toplam altı kazanım bulunmakta olup bu kazanımların tümü en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır” kazanımı bir, “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder” ve “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir” kazanımları ikiye, “Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder” kazanımı üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu öğrenme alanındaki birinci ve ikinci kazanımlar uzmanlar tarafından en çok inceleme gezileriyle ilişkili bulunan kazanımlardır (Tablo 13).

Tablo 13

İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.”	7
	“Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.”	8
	“Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.”	3
	“Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.”	2
	“İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.”	2
	“Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.”	1

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan üçü uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken biri herhangi bir uzman tarafından ilişkili bulunmamıştır. Buna göre “*Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bayrağımıza ve istiklâl marşına değer verir*” kazanımı bir uzman, “*Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar*” kazanımı iki uzman ve “*Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir*” kazanımı ise yedi uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 14). Bu bağlamda Tablo 14’e göre uzmanlar tarafından en çok inceleme gezileriyle ilişkili bulunan kazanım birinci kazanım olmuştur.

Tablo 14

İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Etkin Vatandaşlık	“Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.”	7
	“Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.”	4
	“Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.”	-
	“Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.”	1

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımdan ikisi inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken ikisi de inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır. Bu bağlamda “*Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir*” kazanımı iki uzman, “*Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır*” kazanımı ise dört uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Dolayısıyla bu öğrenme alanında hiçbir kazanım uzmanların yarısı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır (Tablo 15).

Tablo 15

İnceleme gezileriyle ilişkili beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi küresel bağlantılar öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Küresel Bağlantılar	“Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.”	4
	“Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.”	-
	“Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.”	-
	“Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.”	2

İnceleme Gezileriyle İlişkili Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarına Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) incelendiğinde altıncı sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan ikisi inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamışken üçü ise en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “*Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder*” kazanımı bir uzman, “*Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır*” kazanımı iki uzman ve “*Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular*” kazanımı ise üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 16).

Tablo 16

İnceleme gezileriyle ilişkili altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi birey ve toplum öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Birey ve Toplum	“Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.”	-
	“Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.”	1
	“Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.”	3
	“Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.”	2
	“Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.”	-

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Bu öğrenme alanında bulunan hiçbir kazanım uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır. Söz konusu kazanımlara Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17

İnceleme gezileriyle ilişkili altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Kültür ve Miras	“Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”	-
	“İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.”	-
	“Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.”	-
	“Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.”	-
	“Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.”	-

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımın tamamı en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar” ve “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımları birer uzman, “Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir” kazanımı iki uzman, “Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler” kazanımı ise dört uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 18).

Tablo 18

İnceleme gezileriyle ilişkili altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.”	1
	“Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.”	4
	“Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.”	2
	“Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”	1

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımdan sadece biri (“Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar”) iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Diğer kazanımlar ise herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır (Tablo 19).

Tablo 19
İnceleme gezileriyle ilişkili altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.”	-
	“Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.”	-
	“Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.”	2
	“Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.”	-

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında toplam altı kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan biri herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamışken geriye kalan kazanımlar en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar”, “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur” kazanımları birer uzman, “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir”, “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” ve “İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır” kazanımları ise dörder uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 20).

Tablo 20
İnceleme gezileriyle ilişkili altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.”	4
	“Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.”	4
	“Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.”	1
	“Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.”	1
	“Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.”	-
	“İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.”	4

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanındaki toplam altı kazanımdan sadece biri uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmazken diğerleri ilişkili bulunmuştur. Buna göre “Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder”, “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” ve “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımları birer uzman, “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” ve

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıkla” kazanımları ise ikişer uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 21).

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Etkin Vatandaşlık	“Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.”	2
	“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.”	2
	“Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.”	1
	“Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.”	1
	“Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.”	-
	“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.”	1

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımdan biri uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamışken üçü en az bir uzman tarafından ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder” kazanımı bir uzman, “Ülkemizin Türk cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder” kazanımı iki uzman ve “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular” kazanımı üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 22).

Öğrenme Alanı	Kazanımları	f
Küresel Bağlantılar	“Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.”	2
	“Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.”	1
	“Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.”	-
	“Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.”	3

İnceleme Gezileriyle İlişkili Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarına Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) incelendiğinde yedinci sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında toplam dört kazanımın olduğu görülmektedir. Bu kazanımlardan ikisi uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken ikisi ilişkili bulunmamıştır. Buna göre “Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır” kazanımı bir

uzman, “*Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır*” kazanımı ise iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 23).

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Birey ve Toplum	“İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.”	-
	“Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.”	1
	“Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.”	2
	“İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.”	-

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan ikisi uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken üçü ise herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmamıştır. Bu bağlamda “*Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder*” kazanımı bir uzman, “*Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir*” kazanımı ise uzmanların tamamı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 24).

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Kültür ve Miras	“Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.”	-
	“Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.”	1
	“Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.”	-
	“Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.”	-
	“Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.”	10

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan sadece biri herhangi bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmazken geriye kalan kazanımlar en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle “*Türkiye’de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar*” kazanımı bir uzman, “*Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur*” kazanımı iki uzman ve “*Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır*” kazanımı üç uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 25).

Tablo 25

İnceleme gezileriyle ilişkili yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.”	2
	“Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.”	1
	“Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.”	3
	“Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.”	-

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında toplam dört kazanım bulunmakta ve bu kazanımlardan sadece biri uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Buna göre “*Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır*” kazanımı iki uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 26).

Tablo 26

İnceleme gezileriyle ilişkili yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.”	-
	“Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.”	2
	“XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.”	-
	“Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısı değerlendirir.”	-

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında toplam altı kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların tamamı en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda *Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir* kazanımı iki uzman, *“Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar”* ve *“Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder”* kazanımları üçer uzman, *“Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır”* kazanımı altı uzman ve *“Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir”* kazanımı ise yedi uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 27).

Tablo 27

İnceleme gezileriyle ilişkili yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.”	3
	“Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.”	2
	“Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.”	7
	“Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.”	6
	“Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.”	5
	“Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.”	3

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanındaki toplam dört kazanımdan sadece biri (“Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar”) uzmanlar tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 28).

Tablo 28

İnceleme gezileriyle ilişkili yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Etkin Vatandaşlık	“Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.”	-
	“Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.”	1
	“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.”	-
	“Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.”	-

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında toplam altı kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan üçü en az bir uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuşken biri ilişkili bulunmamıştır. Bu bağlamda “Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir” kazanımı bir uzman, “Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular” ve “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir” kazanımları ise ikişer uzman tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunmuştur (Tablo 29).

Tablo 29

İnceleme gezileriyle ilişkili yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi küresel bağlantılar öğrenme alanı kazanımları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	f
Küresel Bağlantılar	“Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.”	1
	“Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır.”	-
	“Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular.”	2
	“Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.”	2

TARTIŞMA ve SONUÇ

Mevcut araştırmanın sonucunda Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (MEB, 2018) dördüncü sınıf düzeyinde bulunan 33 kazanımın 26'sının inceleme gezileriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca dördüncü sınıf düzeyinde inceleme gezilerine uygun bulunan ve üzerinde en fazla uzlaşılan kazanımların bulunduğu öğrenme alanının “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” olduğu; üzerinde en fazla uzlaşa sağlanan kazanımın ise “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder” şeklindeki kazanım olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla dördüncü sınıf düzeyinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında sınıf öğretmenlerinin, ders konu amaçlı öğrencilerini inceleme gezilerine götürerek okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanabileceği söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi beşinci sınıf kazanımları irdelendiğinde benzer şekilde 33 kazanımın 26'sının en az bir uzman tarafından inceleme gezisiyle ilişkili bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca beşinci sınıf düzeyinde inceleme gezileriyle ilişkili bulunan ve üzerinde en fazla uzlaşılan kazanımların bulunduğu öğrenme alanının “Kültür ve Miras” olduğu; üzerinde en fazla uzlaşa sağlanan kazanımların ise “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder” ve “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.” şeklindeki kazanımlar olduğu belirlenmiştir. Bu iki kazanımı uzmanların tamamı inceleme gezileriyle ilişkili bulmuştur. Dolayısıyla beşinci sınıf düzeyinde bu iki kazanım başta olmak üzere “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki kazanımların sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından inceleme gezileriyle de öğrencilere kazandırılabilir nitelikte olduğu söylenebilir. Nitekim Demir (2021) tarafından yürütülen çalışmada ortaokul beşinci sınıf öğrencileriyle “Kültür ve Miras” öğrenme alanında inceleme gezisi düzenlenmiş ve bu gezinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras” öğrenme alanına yönelik akademik başarılarını artırdığı bulunmuştur.

Sosyal bilgiler dersi altıncı sınıf düzeyindeki toplam 34 kazanımın 21'inin en az bir uzman tarafından inceleme gezisiyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Altıncı sınıf düzeyinde inceleme gezilerine uygun bulunan ve üzerinde en fazla uzlaşılan kazanımların bulunduğu öğrenme alanının ise “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla altıncı sınıf düzeyinde bu öğrenme alanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders konu amaçlı öğrencileri inceleme gezilerine götürebileceği söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf düzeyindeki 31 kazanımın 18'i en az bir uzman tarafından inceleme gezisiyle ilişkili bulunmuştur. Ayrıca yedinci sınıf düzeyinde inceleme gezilerine

uygun bulunan ve üzerinde en fazla uzlaşılan kazanımın “*Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir*” şeklindeki kazanım olduğu ve bu kazanımın uzmanların tamamı tarafından inceleme gezileriyle ilişkili bulunduğu ortaya konulmuştur. Ancak yedinci sınıf düzeyinde inceleme gezilerine uygun bulunan ve üzerinde en fazla uzlaşılan kazanımların bulunduğu öğrenme alanının “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla yedinci sınıf düzeyinde sosyal bilgiler öğretmenleri “*Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir*” kazanımını inceleme gezileriyle öğrencilere kazandırabilecekleri gibi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki kazanımları da kazandırılabilirler.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okul dışı ortamlardan da faydalanılmasına önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak çeşitli sebeplerle (bürokratik, ekonomik, ulaşım ve zaman baskısı) çok az öğretmen tarafından inceleme gezilerinin gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır (Atayeter ve Tozkoparan, 2014; Atayeter ve Tozkoparan, 2016; Carrier, 2009; Çelikkaya ve Kuş, 2009; Çetin vd., 2010; Karakaş Özür, 2010; Mazman, 2007; Orion ve Hofstein, 1994; Orion vd., 1997; Öztürk ve Baysal, 1999; Simmons, 1998). Buna ek olarak alanyazında farklı yıllarda ve farklı disiplinlerce (sosyal bilgiler, sınıf, coğrafya, din kültürü, biyoloji, vb.) yapılan çalışmalarda inceleme gezilerini gerçekleştiren öğretmenlerin oranının genel olarak düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Dahası dört veya daha fazla sayıda inceleme gezisi gerçekleştiren öğretmenlerin sayısının oldukça düşük olduğu yapılan araştırmaların (Aycan, 2008; Çetin vd., 2010; Kenna, 2019; Mazman, 2007; Özay, 2003; Serin, 2003; Tunç, 2006; Yıldırım, 2012) ortak sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önceden de ifade edildiği gibi bu durum bürokratik, ekonomik, ulaşım ve zaman baskısı gibi engelleyici faktörlerden kaynaklanabilir. Ancak bu durumu sadece inceleme gezileri önündeki engelleyici faktörlere bağlamak doğru bir değerlendirme olmayabilir.

Kuşkusuz inceleme gezilerinin önündeki engelleyici faktörlerin yanı sıra öğretmenlerin inceleme gezileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları (Mazman, 2007; Özay, 2003; Serin, 2003) ve bu gezileri gerçekleştirme konusunda çekinceli davranmaları (Mazman, 2007) da etkili olmaktadır. Özellikle inceleme gezileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan öğretmenler, sosyal bilgiler dersinde hangi kazanım kapsamında öğrencileri inceleme gezilerine götüreceği konusunda zorluklar yaşayabilir. Zira öğretmenlerin önemli çoğunluğunun (%56.6) hazırlamış oldukları yıllık planlarda inceleme gezilerine hiç yer vermedikleri, çok azının (%4.2) ise dört kez ve daha fazla sayıda yer verdikleri tespit edilmiştir (Mazman, 2007). Dolayısıyla bu araştırmayla gerek sınıf gerekse sosyal bilgiler

öğretmenlerinin hangi sınıf düzeyinde ve hangi öğrenme alanındaki kazanımların öğrencilere okul dışı inceleme gezileriyle kazandırılabilir nitelikte olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda bu araştırmanın bulgularının okul dışı inceleme gezileri konusunda sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin işini kolaylaştıracağı gibi alanyazına da katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunabilir:

- Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle sosyal bilgiler derslerine giren öğretmenlerin derslerinde ve yıllık planlarında inceleme gezileriyle ilişkili hangi kazanıma yer vereceği ortaya konulmuştur. Özellikle uzmanların yarısından fazlasının inceleme gezileriyle ilişkili bulunduğu kazanımlara derslerde ve yıllık planlarda yer verilmesi ve okul dışı inceleme gezileriyle öğrencilere kazandırılması önerilmektedir.
- Mevcut araştırmada uzman görüşüne (f=10) başvurularak sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki (MEB, 2018) kazanımların inceleme gezileriyle ilişkili yönü analiz edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşan geniş katılımlı bir katılımcı grubuyla benzer bir çalışma yapılarak araştırmaların sonuçları karşılaştırılabilir.
- Bu araştırmada sadece sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki (MEB, 2018) kazanımların inceleme gezileriyle ilişkili yönü değerlendirilmiştir. Dolayısıyla başta Coğrafya, Tarih, Fen Bilimleri ve Biyoloji gibi disiplinlere ait programlar olmak üzere farklı disiplinlere ait programların da benzer şekilde incelenebileceği önerilebilir. Ayrıca daha önceki yıllara ait sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımlar da inceleme gezileriyle ilişkili yönü itibarıyla değerlendirilerek mevcut araştırmanın sonuçlarıyla karşılaştırılabilir. Böylelikle kazanım bağlamında yıllara göre sosyal bilgiler öğretim programlarında okul dışı inceleme gezilerinin düzeyi belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, M. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde gezi-gözlem ve inceleme yönteminin etkinliğinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Akdağ, H. (2009). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya İli Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 1-14.
- Alabaş, R., ve Kamer, S. T. (2007). *Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi: Uygulayıcı görüşlerinin nitel analizi*. 1st National Education Congress, Hacettepe University, Ankara.

- Algan, S. (2008). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının ölçme ve değerlendirme ögesinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Arslan, A., ve Demirel, Ö. (2007). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi yeni öğretim programının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 175, 198-209.
- Atayeter, Y., ve Tozkoparan, U. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gezi gözlem yönteminin uygulanmasına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Atayeter, Y., ve Tozkoparan, U. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde gezi gözlem yöntemini planlama uygulama ve sonuçlandırma açısından bir değerlendirme. H. Babacan ve S. Özer (Ed.), *Sosyal ve liberal bilimlerde yeni yönelimler* içinde (ss. 171- 188). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ay, M. A. (2015). *Gezi gözlem ve inceleme yönteminin 7. sınıf sosyal bilgiler programında "ekonomi ve sosyal hayal" ünitesinde vakıflar konusunun işlenmesinde öğrenci başarı ve tutumları üzerine etkisi* (Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Aycan, D. (2008). *Gezi-gözlem yönteminin biyoloji öğretimindeki önemi ve diğer öğretim yöntemleri arasındaki yeri (Ankara ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Ayten, P. (2006). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, F. A., ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Bilgili, A. S. (2018). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carrier, S. J. (2009). The effects of outdoor science lessons with elementary school students on preservice teachers' self-efficacy. *Journal of Elementary Science Education*, 21(2),35-48.
- Coşkun, D. (2014). *Sosyal bilgiler dersi kapsamında yapılan müze gezilerinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Amasya ve Diyarbakır illeri örneği)* (Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Creswell, J. W. (2019). *Eğitim araştırmaları nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (Çev. H. Ekşi). İstanbul: Edam.
- Çakmak, Z., Kaçar, T., ve Arıkan, İ. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science*, 5(54), 576-597.
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çelikkaya, T., ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.
- Çetin, M. A., ve Metin, C. (2013). Mezarlık ve şehitlik ziyaretlerinin tarih bilgisi ve bilincinin oluşumunda ve öğrencinin akademik başarısındaki etkisi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 44-66.
- Çetin, T., Kuş, Z., ve Karatekin, K. (2010). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem yöntemine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 158-180.
- Çoban, O., ve Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel mekanlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğrenci görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Demir, A. (2015). *Sosyal bilgiler öğretim programında müze eğitimiyle ilişkilendirilen kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaklaşımları (Tokat ili örneği)* (Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Demir, Y. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde veli eşliğinde gerçekleştirilen inceleme gezilerinin etkililiği* (Doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Dinç, O. (2017). *7. sınıf öğrencilerine göre müze gezilerinde yaşanan sorunlar* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, A., ve Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni sosyal bilgiler programı: Adana ilinde bir araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2), 468-484.
- Ersoy, A. F., ve Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 71-86.
- Ersoy, F. G. (2009). *Yeni ilköğretim sosyal bilgiler programının uygulanması ile ilgili değerlendirmeler (Konya ili örneği)* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Evin, İ., ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Filiz, N. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Gökkaya, A., K., ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2),483-506.
- Gömlüksiz, M. N., ve Bulut, İ. (2006). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 47, 393-421.
- Güleç, S., ve Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 63-78.
- Güngör, B. E. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin müze alışkanlıkları (Erzurum ili örneği)* (Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Gürel, D. (2017). *Taslak sosyal bilgiler öğretim programına yönelik yapısal bir değerlendirme*. I. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu (USEAS2017) Tam Metin Bildiri Kitabı, Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği, 236-246.
- Kabapınar, Y., ve Ataman, M. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler (4-5. sınıf) programlarındaki ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 776-791.
- Kafadar, T., Öztürk, C., ve Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177.
- Karakaş Özur, N. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi* (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Karakaya, İ. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde müze alışkanlıkları (Giresun ili örneği)* (Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Kayalı, H. (2003). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 79-92.
- Kaymakçı, S., ve Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64.

- Keçe, A., ve Merey, A. (2011). Determination of suitability of objectives of elementary social studies to social science disciplines and to interdisciplinary mentality. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kenna, J. L. (2019). Field trips among secondary social studies teachers in florida. *Journal of Social Studies Education Research*, 10(3), 1-16.
- Kenna, J. L., ve Russell, W. B., (2015). Tripping on the core: Utilizing field trips to enhance the common core. *Social Studies Research and Practice*, 10(2), 96-110.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Kısa, Y. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Afyonkarahisar müzeleri)* (Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Koca, M. K. (2014). *Arazi çalışması temelli öğretim etkinliklerinin sosyal bilgiler dersine uygulanabilirliği* (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Koçoğlu, E., ve Aydın, M. (2017). Alan uzmanlarına göre 2017 sosyal bilgiler programının 2005 programı çerçevesinde analizi. *International Journal of Social Science Research*, 6(1), 61-74.
- Mazman, F. (2007). Sosyal bilgiler eğitiminde gezi-gözlem metodunun uygulanmasına ilişkin bir araştırma (Tokat örneği) (Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Meydan, A., ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve klavuzu (taslak basım). Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4. 5. 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4. 5. 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Ocak, G., Kuş, G., ve Küçükilhan, S. (2013). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki yapılandırmacı etkinliklere yönelik tutumları (Afyonkarahisar il örneği). *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 189-211.
- Oğuz Hacet, S., ve Demir, F. B. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi Diyalog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, 22, 211-225.
- Orion, N., ve Hofstein, A. (1994). Factors that influence learning during a scientific field trip in a natural environment. *Journal of Research in Science Teaching*, 31(10), 1097-1119.
- Orion, N., Hofstein, A., Tamir, P., ve Giddings, G. J. (1997) Development and validation of an instrument for assessing the learning environment of outdoor science activities. *Science Education*, 81, 161-171.
- Özay, E. (2003). *Ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminde gezi-gözlem metodunun öğrenci başarısı üzerine etkisi ve diğer öğretim metodlarıyla karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 17-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, İ. (2009). *Gezi-gözlem ve inceleme yönteminin 6.sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarılarına etkisi* (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Öztürk, C., ve Baysal, N. (1999). İlköğretim 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(6), 11-20.
- Öztürk, C., ve Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1)112-126. Doi: 10.24315/tred.550508.

- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Serin, E. (2003). *İlköğretim ikinci kademe din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde gezi-gözlem ve inceleme yönteminin uygulanma durumu (Şanlıurfa örneği)* (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Simmons, D. (1998) Using natural settings for environmental education: perceived benefits and barriers. *Journal of Environmental Education*, 29(3), 23-31.
- Sitali Mubanga1, G. N., Lukonga1, L. R., ve Denuga, D. D. (2018). Effects of lack of field trips on learner's performance in social studies at primary school. *International Journal of Education*, 10(2), 60-73.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözen, E., ve Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının (SBDÖP) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Şan, A. (2016). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde çevre gezilerinin etkililiği üzerine öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Antalya ili örneği)* (Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Tarman, B., Ergür, Ş. ve Eryıldız, F. (2012). Yenilenen sosyal bilgiler programına dair bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 103-135.
- Taş, H., ve Kiroğlu, K. (2018). 2017 İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(2), 697-716.
- Tatar, N., ve Bağrıyanık, K. E. (2012). Fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin okul dışı eğitime yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(4), 883-896.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Taylor, S. I., Morris, V. G., ve Cordeau Young, C. (1997). Field trips in early childhood settings: expanding the walls of the classroom. *Early Childhood Education Journal*, 25(2), 141-147.
- Tonga, D., Keçe, M., ve Kılıçoğlu, M. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların vatandaşlık ve insan hakları konuları açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171, 289-308.
- Tortop, H. S., ve Özek, N. (2013). Proje tabanlı öğrenmede anlamlı alan gezisi: güneş enerjisi ve kullanım alanları konusu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 300-307.
- Tozkoparan, U. (2013). *Burdur ilindeki öğrencilerin gezi ve seyahat kültürü üzerine düşünceleri* (Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Tunç, S. (2006). *Gezi-gözlem yönteminin coğrafya eğitim öğretimindeki önemi, öğrenci başarısına etkisi ve diğer öğretim yöntemleriyle karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turan, S. (2019). 2018 sosyal bilgiler öğretim programının disiplinlerarası yapısının incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*. 2(2), 166-190.
- Tutkun, C., Aydın Kılıç, Z. N., Balcı, A., ve Kök (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin alan gezisi etkinliğine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 469-487.
- Uygun, K., Arıbaş, B. B., ve Karalı, M. A. (2018). Yeni (2017) Sosyal bilgiler öğretim programında meslek bilincinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 26-26. DOI: 10.26466/opus.419890.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme* (Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Yapıcı, M., ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 6(2), 204-212.
- Yazıcı, H., ve Koca, M. K. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi program. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 19-40). Ankara: Pegem Akademi.

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2012). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler derslerinde gezi gözlem yönteminin uygulanma durumunun incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Yıldız, V. A., ve Kılıç, D. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri: Bir meta-sentez çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22, 2115-2127.
- Yorulmaz, E. (2016). *Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı: Çorum yatılı arkeoloji müzesinde bir gün* (Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.